

**BOTULIZM KASALLIGINING AHOLI O'RTASIDA
TARQALISHINI OLDINI OLISH**

Kamolov Jaloliddin Kamolovich,
Asaka Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi
„Terapiya“ kafedrası o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada botulizm kasalligining sabablari, tarqalish omillari va uning aholi o'rtasida oldini olish choralari ko'rib chiqiladi. Botulizm oziq-ovqat orqali yuqadigan kasallik bo'lib, *Clostridium botulinum* bakteriyasi tomonidan ishlab chiqarilgan zaharli toksin bilan bog'liq. Maqolada botulizmga chalinish xavfini kamaytirish uchun gigiyena qoidalariga amal qilish, sifatli oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilish va sog'lom ovqatlanish madaniyatini targ'ib qilish muhimligi ta'kidlanadi. Shuningdek, kasallikning dastlabki alomatlari, tezkor tibbiy yordam ko'rsatish zaruriyati va kasallikni davolash usullari haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: Botulizm, *Clostridium botulinum*, oziq-ovqat xavfsizligi, toksin, gigiyena, profilaktika, tibbiy yordam.

Botulizm-*Clostridium botulinum* bakteriyasi tomonidan ishlab chiqarilgan toksin tufayli yuzaga keladigan og'ir intoksikatsion kasallik. Ushbu kasallik ko'pincha noto'g'ri saqlangan yoki tayyorlangan oziq-ovqat mahsulotlari orqali yuqadi. Kasallikning alomatlari asab tizimining zararlanishi bilan tavsiflanadi. Dunyo bo'ylab botulizm kasalligi kam uchrasada, uning jiddiy oqibatlari aholi salomatligi uchun katta xavf tug'diradi. Shu sababli, botulizmning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarni keng ommaga yetkazish muhimdir.

Botulizm o'tkir infeksiyon kasallik bo'lib, uni Botulizm tayoqchasi anaerob qo'zg'atadi. Tashqi muhit ta'sirlariga juda chidamli anaerob kislorodsiz sharoitda o'sadigan mikroblar oilasiga mansub.

Botulizm umumiy infeksiya intoksikatsiya, oshqozon-ichak traktining buzilishi va nevrologik sindromlar ko'inishida namoyon bo'ladi. Bu kasallik o'ta xavfli va ko'p hollarda o'limga olib keladi.

Botulizmning qo'zg'atuvchisi-Clostridium bakteriyasi uy sharoitida tayyorlangan dudlangan baliq va go'sht, sabzavot va meva konservalari hamda yaralarda rivojlanadi.

Botulizmning turli xil turlari mavjud: oziq-ovqat botulizmi, chaqaloq botulizmi va yara botulizmi. Botulizm kamdan-kam uchraydigan bo'lsada, davolash darhol amalga oshirilmasa, o'lim darajasi yuqori.

Oziq-ovqat botulizmining belgilari odatda bir necha kundan keyin boshlanadi va ko'z belgilari, quruq og'iz va yutish yoki gapirishda qiyinchiliklar, ovqat hazm qilish muammolari va nevrologik simptomlarni o'z ichiga oladi. Rivojlangan shakllarda simptomlar oyoq-qo'llar va nafas olish mushaklarida pastga tushadigan falajga aylanadi, bu esa nafas etishmovchiligi va o'limga olib keladi.

Bundan tashqari, oziq-ovqat botulizmi Clostridium botulinum sporalari bilan ifloslangan ovqatlarni iste'mol qilganda paydo bo'lishi mumkin. Oziq-ovqat noto'g'ri saqlansa, bakteriyalar ko'payishi mumkin. Bakteriyalar o'sib ulg'aygan sayin, ular oziq-ovqatingizga toksinlarni chiqaradilar.¹

Oziq-ovqat botulizmi odatda uy qurilishi konservalari noto'g'ri saqlangan yoki saqlansa sodir bo'ladi. Kamdan kam bo'lsada, noto'g'ri konservalangan do'konda sotib olingan ovqatlar ham botulizmga olib kelishi mumkin.

Oziq-ovqat botulizmining boshqa manbalariga quyidagilar kiradi:

1. Konservlangan pishloqli soslar.
2. Shishaga solingan sarimsoq.
3. Konservlangan pomidorlar.

Chaqaloq botulizmi og'irlik darajasida farq qiladi va ovqat hazm qilish muammolari, ayniqsa ich qotishi bilan tavsiflanadi. Boshqa alomatlar orasida asabiylashish, o'zgaruvchan yig'lash va boshni boshqarishni yo'qotish kiradi.

¹ Qarshiyev, B. T. (2020). Oziq-ovqat xavfsizligi va gigiyena. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.

Chaqaloqlarda botulizmning belgilari:

1. qabziyat;
2. zaif yig'i;
3. emishda qiynalish va ishtaha yo'qolishi;
4. mushaklar yaxshi ishlamasligi yoki falaj;
5. boshni ushlay olmaslik;
6. bo'g'ilish va nafas olishning qiyinlashuvi.

Bundan tashqari, botulizmning birinchi belgilari intoksikatsiya ko'rinishida namoyon bo'ladi: ko'ngil aynishi, qusish, qorin og'rig'i. Zaiflik va bosh aylanishi kuzatiladi. Ba'zi bemorlar hushini yo'qotishi ham mumkin. Qayt qilish va ich ketishi qisqa vaqt davom etib, nevrologik belgilar boshlanganidan so'ng odatda yo'qoladi. Keyin esa nerv tizimida buzilishlar sodir bo'ladi, infeksiya bosh miya va orqa miyyadan mushak to'qimalariga o'tadigan nerv impulslari bloklanadi. Natijada mushak tolalarining funksiyasi kamayadi yoki butunlay yo'qoladi. Disfagiya (yutina olmaslik), dizartriya (nutqning buzilishi), dispnoe (nafas olishning buzilishi) vujudga keladi, ko'z xiralashadi va oxir-oqibat qo'l va oyoqlar falajlanadi.

Agar o'z vaqtida tez tibbiy yordam ko'rsatilmasa, bemor nafas olish mushaklarining to'xtashi tufayli halok bo'lishi mumkin. Chunki butun tanadagi mushaklar ishdan chiqqach, bemor nafas ham ololmaydi.

Botulizmning sabablari va tarqalish omillari quydagilar:

1. Clostridium botulinum bakteriyasi: Bu anaerob bakteriya bo'lib, tuproq va suvda keng tarqalgan. Bakteriyaning sporalari qayta ishlovdan o'tmagan oziq-ovqat mahsulotlarida tirik qolishi mumkin.
2. Oziq-ovqat xavfsizligi: Konservlangan mahsulotlar, dudlangan baliq, kolbasa va uyda tayyorlangan bo'tqalar bakteriyalarning ko'payishi uchun qulay muhit hisoblanadi.
3. Toksinlarning ta'siri: Clostridium botulinum tomonidan ishlab chiqarilgan toksinlar asab tizimining faoliyatini buzib, o'limga olib kelishi mumkin.

Botulizmning oldini olish usullari esa quydagicha tavsiflanadi:

1. Oziq-ovqatni to'g'ri saqlash.

2. Uyda konservalash jarayonida qat'iy gigiyena qoidalariga amal qilish.
3. Yaroqlilik muddati tugagan mahsulotlarni iste'mol qilmaslik.
4. Dudlangan va konservalangan oziq-ovqatlarni iste'mol qilishda ehtiyot bo'lish.
5. Aholi o'rtasida oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha tushuntirish ishlari olib borish.
6. Botulizmga oid xabardorlikni oshirish.

Kasallikning asosiy alomatlariga mushaklarning bo'shashishi, nutq buzilishi va nafas olishda qiyinchilik kiradi. Kasallik alomatlari paydo bo'lishi bilanoq darhol shifokorga murojaat qilish kerak. Botulizmni davolashda antitoksinlar qo'llaniladi va bemorga shoshilinch tibbiy yordam ko'rsatiladi.

Xulosa qilib aytganda, botulizmning oldini olishda gigiyena qoidalariga amal qilish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va profilaktika choralarini kuchaytirish muhim ro'l o'ynaydi. Aholining kasallik haqida xabardorligini oshirish va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish orqali kasallikning tarqalishini kamaytirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. WHO (World Health Organization). Botulism Fact Sheet.
2. CDC (Centers for Disease Control and Prevention). Botulism Prevention Guidelines.
3. Qarshiyev, B. T. (2020). Oziq-ovqat xavfsizligi va gigiyena. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Sanitariya-epidemiologiya xizmati hisobotlari, 2023 yil.
5. Kuznetsov, I. A. (2019). Infektsion kasalliklar va ularning oldini olish. Moskva: Meditsina.